

ACCEPTAR SINCERAMENT EL PLURALISME RELIGIÓS

Després del «diàleg de cultures», la paraula de moda és «diàleg de religions». Fins fa poc era un tema per a experts, i l'anomenaven «ecumenisme». Ara ha adoptat un nom més concret i realista, perquè ja no es refereix només a les Esglésies cristianes, sinó a totes les grans religions del món.

L'11 de setembre va ser una demostració que el «conflicte de civilitzacions» o de cultures no era una teoria, sinó una realitat. Molt aviat tots ens vam adonar que darrere les cultures hi ha les religions. La religió és l'ànima de la cultura. Com diu Hans Küng: «No hi haurà pau en el món sense diàleg entre les cultures, i no hi haurà pau entre les cultures sense pau entre les religions». I podem continuar encadenant l'argument: «no hi haurà pau entre les religions sense diàleg entre les religions, sense acceptació mútua entre les pròpies religions». O sigui -enllaçant el principi i el fi de la cadena: «no hi haurà pau en el món si les religions no accepten el pluralisme religiós». En el cor mateix del problema de la pau del món actual hi ha, doncs, aquesta necessitat de l'acceptació mútua entre les religions, l'acceptació del pluralisme religiós per part de cadascuna d'elles, també per part del cristianisme. Per això, aquest Pluralisme Religiós és el nou tema, per a totes les religions i també per al cristianisme. I per a cadascun de nosaltres.

Venim d'un etern aïllament ...

Els cristians hem viscut els 20 segles de la nostra existència (35 si comptem l'Antic Testament hebreu) ideològicament aïllats, pensant que per a Déu, només existia la nostra religió. Només nosaltres li coneixíem, només nosaltres estàvem en relació amb Ell. Teníem el privilegi d'haver estat «triats» per Ell per conèixer la veritat... i estàvem cridats a donar-la missionerament als altres. Les altres religions eren tenebres, «paganisme», religions «naturals»... en les quals els humans buscaven a les palpentes el que nosaltres gaudíem en plenitud,

«per gràcia de Déu». Així, en el món religiós, diríem que estàvem sols. En el pla de la «veritat eterna», que era el pla de Déu, només nosaltres estàvem aquí, suspesos entre Déu i el món. Podíem pensar que ens assistia el dret d'ignorar les altres religions...

D'altra banda, en el pla de les condicions materials, durant la major part de la nostra història, les distàncies i la incomunicació van fer que visquéssim reclosos en «el nostre petit món», gairebé al nostre hàbitat local, desconexors de les llunyanies de la terra, d'altres civilitzacions, cultures, religions... I així va ser des de sempre: eternament aïllats. Fins ahir.

(Tenim un cert sentiment d'alleugeriment quan ens adonem que això no ens passava només als cristians. Les altres religions tenen una història semblant. La major part d'elles es consideraven també «la» veritat, l'única, el «dipòsit» de tota la veritat. Sembla com si fos un mecanisme espontani i natural de les religions: els seus interessos institucionals les portarien a autoentronitzar-se, a creure's el centre del món i de la salvació).

El món ha canviat

Però en el segle XX, principalment en la seva segona meitat, el món va canviar i aquell etern aïllament va començar a trencar-se. Per obra de la revolució tecnològica, les distàncies en van enquistar i les comunicacions es van fer inimaginablement fàcils. Comunicacions instantànies d'abast mundial i a preu summament assequible. Es va fer veritat un vell somni: el món és un mocador, o «el món sencer a la distància d'un clic». Els continents llunyans es van acostar, les civilitzacions desconegudes es van posar davant els nostres ulls, les religions exòtiques van esdevenir informació i presència diària. En qualsevol llibreria avui podem trobar llibres seriosos, ben fonamentats, i accessibles, sobre les més diverses religions... El pluralisme religiós està servit, aquí, diari, visible, inevitable.

La major part dels nostres avis van passar la seva vida sense tractar cap persona d'una altra religió. Avui, en les nostres ciutats, qualsevol de nosaltres les troba a la feina, a la televisió, a la universitat, al carrer, o fins en el propi bloc d'habitatge. I tothom pot saludar-les, conèixer-les, tractar-les, experimentar que són tan sincerament religioses com nosaltres, amb les seves grans virtuts i els seus pecats ben humans, com els nostres. El pluralisme religiós ja no és una idea abstracta, sinó una experiència concreta sobre persones de carn i os...

Ens hem ajuntat a la planura...

Diu Hick que tot ha ocorregut com si, des de sempre, cada poble hagués marxat al llarg d'una vall flanquejada per muntanyes infranquejables a un costat i a l'altre, lloant i cantant al seu Déu, vivint al llarg d'aquesta marxa una història d'amor (i de pecat) amb el seu Déu. Caminant des de sempre per la vall de la història fins que finalment aquesta vall desemboca en una plana (la plana creada avui pels nous mitjans de comunicació). I allí a la planura, cada poble veu arribar els altres pobles, que desemboquen, cadascú per la seva vall, en aquella gran «plaça comuna», i tots els pobles descobreixen que els altres pobles han viscut amb el seu propi Déu una història molt semblant, amb les seves pròpies paraules, els seus propis càntics, les seves pròpies imatges...

El conflicte religiós

S'hauria d'esperar que aquests pobles, aprofitant la desaparició de les muntanyes que des de sempre els havien mantingut aïllats en la seva història particular, celebressin joiosos la trobada, establissin un diàleg fratern i tractessin d'ajuntar i unir i aprofitar totes les belles experiències d'amor i comunió viscudes amb el seu Déu... Però no ha ocorregut així. Els pobles han experimentat inicialment una dificultat de relació. Les seves institucions religioses s'han sentit desafiades per l'existència d'altres institucions semblants i s'han negat al diàleg. Els seus símbols religiosos han semblat -en una primera lectura- incompatibles, i el poble pla encara no ha tingut temps de reaccionar, educat com estava a l'obediència cega als seus dirigents. En aquesta situació, la convivència es fa conflictiva i les religions, en comptes de donar motius per a la convivència pacífica del món, atien el foc de les diferències i els conflictes que ja el món viu de per si. És per això que es diu el que recordàvem al principi: «No hi haurà pau en el món sense diàleg entre les religions».

Quelcom està morint

La mateixa pluralitat de religions, mai experimentada realment com ara, és ja un desafiament a la intel·ligència humana en la seva comprensió del

fenomen religiós. En qualsevol religió, els creients «adults» (en tot el sentit de la paraula) senten recel, o pudor, si intenten repetir-se -o simplement pensar- la cantarella que van aprendre en la formació religiosa de la seva infància: com continuar pensant que només la nostra religió és "vertadera" i que les altres són «falses», o que el nostre petit grup som els «triats» de Déu, o que Déu vol que «convertim» els qui viuen inútilment en les altres religions? Un sisè sentit, un sentit difús però encertadament percebut, ens diu que

això és insostenible. Fins i tot sense estudiar teologia, un «comprèn» i fins a «veu» clarament que aquelles afirmacions necessiten un replantejament a fons. Aquella visió exclusivista i privilegiada de la pròpia religió, està fent aigua, s'enfonsa. I tots ho sentim. Quelcom està morint. Tot un plantejament religiós secular, o diverses vegades mil·lenari, ha naufragat, tot i que suri aquí encara, a la deriva, sense que ningú l'assumeixi de cor, a l'espera que sorgeixi una nova proposta...

Però alhora, per a qui sàpiga veure, és clar que quelcom està naixent. Una altra visió vol emergir. Un plantejament diferent des de l'arrel. S'està produint un «canvi de paradigma». No és que s'estiguin canviant algunes peces del conjunt; és el conjunt mateix el que és reorganitzat, comprès d'una altra manera. Algunes peces poden ser les mateixes i tenir el mateix nom, però el seu significat i la seva posició en el conjunt són radicalment diferents. El canvi de paradigma no és un arranjament, uns afegits, una nova façana o una simple actualització. És una altra manera de veure-hi. És començar a viure en una altra realitat. Veure la realitat d'una altra manera. I en el nostre cas, viure un altre tipus de religió: creure d'una altra manera.

Canvi de paradigma

En què consisteix aquest «canvi de paradigma» que porta el pluralisme religiós? Alguns el comparen a la "revolució copernicana". Fins a Copèrnic es pensava que la terra estava al centre (geocentrisme, la visió de Ptolomeu) i que tot -el sol inclòs- girava en torn d'ella. Copèrnic va veure que això era una forma falsa d'entendre la realitat, que el que estava al centre era realment el sol (heliocentrisme), mentre la terra i els planetes donaven voltes al voltant d'ell. Copèrnic, i després Galileu, van plantejar la necessitat de canviar de paradigma, de canviar la concepció de l'univers, per acomodar el pensament a la realitat. Les seves teories -i les seves persones- van ser rebutjades. Va costar més de 300 anys a les Esglésies cristianes acceptar el nou paradigma heliocèntric, encara que -com invitava Galileu- bastava mirar pel telescopi per comprovar-ho.

Religiosament considerat, el «pensar que la nostra religió és l'única vertadera» (el que s'anomena l'«exclusivisme»), és una concepció o paradigma «geocèntric», o sigui autocentrat: cada religió es considera que està al centre de la veritat i de la realitat, i les altres religions estan més o menys allunyades d'aquest centre.

El paradigma que avui sorgeix, el del pluralisme

religiós, proposa que cap religió no és al centre com un sol, sinó que l'únic sol és Déu, al voltant del qual giren totes les religions: per això es diu que és una vertadera revolució «copernicana». No hi hauria una religió «central». Totes les religions estarien girant al voltant de Déu, com a germanes. Cada religió no hauria de pensar -com fins ara- que el seu missatge és la «realitat mateixa» de la salvació, sinó «una descripció» de la salvació. Cada religió seria un «mapa del territori», no el territori mateix...

Si això és així, les religions hauran d'insistir a conèixer-se mútuament, complementar-se, enriquir-se unes a altres, i a sentir-se coresponsables del bé de la humanitat i del cosmos... I col·laborar i dialogar en pla d'igualtat. En definitiva, doncs: acceptar sincerament el pluralisme religiós i rebutjar tota pretensió d'exclusivisme (declarat o dissimulat).

Desafiaments i tasques

Unes més, altres menys, però gairebé totes les religions se senten desafiadades, destronades, com amenaçades pel pluralisme religiós. Els «sistemes religiosos», els seus «establiments», tenen massa interessos que tot funcioni com sempre; no poden acceptar una reconversió. Tot el capital simbòlic de cada religió va ser elaborat amb una altra mentalitat, des d'un altre paradigma, i ara, cada paraula, cada ritu, cada afirmació doctrinal... xoca incompatiblement amb la nova mentalitat, que és perceptible aquí, en l'aire, en la sensibilitat de qualsevol persona sincera «d'avui».

Per això, es fa necessari reescriure la teologia, cal recrear l'espiritualitat, cal reinventar la litúrgia, cal retrobar la «missió»... perquè les actuals formulacions depenen d'aquell vell paradigma que ja no funciona. Hi ha, doncs, una immensa tasca per fer. Ve una revolució. Qui vulgui la comoditat de la tradició ja feta, la seguretat del «sempre va ser així» i les rendes del passat històric ha arribat en l'hora més inoportuna. La realitat ens invita a deixar les falses seguretats i a desprendre'ns de llastos que fins ara ens havien resultat invisibles, però que avui descobrim que són simple fruit de cultures que ja no són les nostres ni poden ser eternament imposades. Alliberar-nos del pes inútil de la història. «Això exigeix que ens emancipem de la rígida absolutització dels dogmes com si estiguessin per sobre de tota cosmovisió i no estretament lligats a una cultura que ja no pot abrigar la pretensió de ser universal» (Panikkar en aquesta mateixa Agenda, p. 211).

Buscar la convergència del diàleg

Cal tornar la mirada cap a dins i preguntar-se: si Déu va voler (perquè positivament ho va voler) tantes religions, quin és el nucli, l'essència de la religió, més enllà de les formes distintes que en cada religió específica revesteixen els ritus, les doctrines i fins a la moral? Què és el que, més enllà de les seves diferències legítimes i accidentals, Déu vol de totes les religions? En això caldrà concentrar-se, d'això és del que cal dialogar urgentment entre les religions, i això és el que cal esforçar-se per descobrir.

Però, com dèiem al principi, la solució no és, sense més, posar-se a dialogar ara mateix amb les altres religions sinó crear les condicions del diàleg. El canvi de paradigma que s'està produint és massa profund com per donar-ho per descomptat, com si no exigís un període llarg i laboriós de reflexió, de redescobriments, de sotrac de fonaments i de replantejament radical. Abans de dialogar amb altres, cal dialogar amb nosaltres mateixos. Abans que el diàleg religiós cal dur a terme l'«intradiàleg», com diu Panikkar. Allò urgent no és

encara el diàleg, sinó, com dèiem, la seva condició prèvia: l'acceptació conscient, il·lustrada, madurada, sincera del pluralisme religiós. Que cada religió abandoni tota posició d'exclusivisme, de privilegi, d'autoestima d'«elecció», i que accepti sincerament el pluralisme de religions, «positivament volgut per Déu», amb tot el que aquesta acceptació comporta de canvi d'autocomprensió de la veritat religiosa, reformulació de la teologia, recreació de tot el seu llenguatge, resignificació dels símbols, recreació de les pròpies actituds, i transformació de la missió. És l'«intradiàleg» el que és urgent de realitzar.

Estudiar el tema del pluralisme religiós, deixar-se reptar pels seus desafiaments, veure els seus fonaments, sentir el seu sotrac, acceptar-ne les conseqüències, posar en pràctica les adequacions pertinents... Ens atrevim a dir que és avui un dels reptes majors de les religions i del cristianisme entre elles. Perquè sigui possible un diàleg real i eficaç. Per a la Pau del món.

L'Agenda Llatinoamericana-Mundial us invita a assumir-ho com una prioritat per a l'any 2003.

Text més ampli a: <http://latinoamericana.org/2003/textos>

L'AGENDA LLATINOAMERICANA-MUNDIAL, donada la importància que aquest tema revesteix, posarà a disposició de les comunitats de base, grups juvenils, grups de catequesi, cercles d'estudi, mestres, educadors populars, animadors de grups cristians, comunitats religioses:

---un **CURS POPULAR DE PLURALISME RELIGIÓS**, organitzat en 24 unitats didàctiques aptes per a les reunions de grup o sessions de treball, o bé per a l'estudi personal. S'aniran penjant a Internet, progressivament, a partir de novembre de 2002, en la pàgina de l'Agenda Llatinoamericana, concretament a <http://latinoamericana.org/2003/pluralismoreligioso> i també als Serveis Koinonia: <http://servicioskoinonia.org/teologiapopular>

---Probablement (no podem assegurar-ho quan escrivim aquestes línies) oferirem aquí mateix altres materials per a l'estudi del tema, en forma preferentment de material pedagògic popular utilitzable tant en l'educació popular com en les comunitats cristianes i/o per a l'estudi personal.

---una **sèrie de pòsters** sobre el tema, en format jpg, aptes per ser impresos en impressores «plotter» (n'hi ha a gairebé totes les ciutats mitjanes), en una grandària de 69 x 48 cm (o en grandària reduïda en impressores casolanes). El primer serà posat en línia al novembre de 2002, en el mateix lloc.

---també recomanem estar atents a la **Revista Electrònica Llatinoamericana de Teologia, RELaT**, que des de fa un temps està prestant especial atenció al tema del Pluralisme Religiós i sobre el qual projecta publicar diversos articles importants.